

در دام نوستالژی

در روسیه مورخان جوان سر بر آورده اند، اما به نظر می‌رسد که جامعه به طور کلی تمایل چندانی به زیر سؤال بردن لحظات تیره شوروی سابق را ندارد. آنچه اکنون دیده می‌شود، نگرشی نوستالژیک به گذشته است.

نیکه‌ها لزورت

مقاله نویس نشریه، THE TIMES HIGHER EDUCATION SUPPLEMENT و چندین روزنامه انگلیسی، نویسنده کتاب MOSCOW: THE BEAUTIFUL AND THE DAMNED . LIFE IN RUSSIA IN TRANSITION (ANDRE DEUTSCH، لندن، ۲۰۰۰)

خارج شده، پس از سی سال در دسترس همگان قرار گیرد. در حالی که آکادمی علوم روسیه می‌کوشد به همراه دانشگاه‌های کل کشور نسلی جدیدی از مورخان را پرورش دهد، پژوهشگرانی که اکنون سرگرم تحقیق درباره دنیای تیره شوروی سابقند، خبر می‌دهند که بسیاری از مدیران بایگانی‌ها، به رغم قانون مصوب ۱۹۹۳، تمایل چندانی ندارند که اجازه دسترسی پژوهشگران را به اسناد مربوط به حزب، پلیس مخفی و دولت بدهند.

این بازگشت به عقب از پایان دوران یلتسین شروع شد. سازمان دولتی مسئول از رده خارج کردن مدارک، اکنون دو سال است که کارهای خود را متوقف کرده است. به نظر پژوهشگران، مدیران بایگانی‌ها که زمانی گشاده رو و خوش برخورد بودند اکنون به سنت دیرینه شوروی بازگشته‌اند و عملاً به همه درخواست‌های حساس «نه» می‌گویند.

برخی مسئولان بایگانی، مدارک را نگه می‌دارند و برخی دیگر برای نشان دادن آنها پول می‌خواهند. نیکیتا پتروف، دانشمند مشهور و متخصص در زمینه NKVD (پلیس مخفی استالین)، که اکنون با سازمان دفاع از حقوق بشر در مسکو همکاری دارد، می‌گوید «اکنون دسترسی به اسناد بایگانی شده دشوارتر شده است و تمایل به محرمانه نگهداشتن مدارک و هم تجاری کردن آنها - با هدف تأمین دسترسی همگان به اطلاعات - افزایش یافته است». اگر بخواهیم بر اساس تجارب او قضاوت کنیم باز کردن بایگانی‌های مربوط به فعالیت‌های ضد بلشویکی در آخرین جنگ از همه سخت‌تر است.

ویکتور آستافیف، با این مجادله ناآشنا نیست. این کهنه سرباز ۷۷ ساله سبیریایی برای داستان‌های خشن و البته واقعی اش در مورد جنگ بزرگ وطن پرستانه، نامی که در روسیه جنگ جهانی دوم را با آن می‌خوانند، شهرت یافته است.

اما زمانی که در سال گذشته آخرین کتابش تحت عنوان *سرباز ساب* به چاپ رسید، حتی نویسنده‌ای در موقعیت آستافیف که به عنوان یکی از نویسندگان زنده و بزرگ روسیه شناخته شده است، آمادگی رویارویی با واکنش خشونت‌باری را که با آن مواجه شد نداشت.

با تخریب افسانه‌هایی که از قداست دوران جنگ ساخته شده بود، به خصوص در این مورد که چگونه ملت با عزمی راسخ برای براندازی فاشیست‌ها متحد شدند، آستافیف شرح می‌دهد که چطور جوانان تعلیم ندیده به جنگ فرستاده می‌شدند و از سربازان ارتش سرخ به عنوان «گوشت دم‌توپ» استفاده می‌شد. او با رد ادعای مخالفت یکپارچه مردم اتحاد جماهیر شوروی با اشغالگران آلمانی نشان می‌دهد که مردم به جان آمده از خودکامگی استالین حتی از اشغالگران به عنوان آزاد کنندگان خویش استقبال کردند.

بازگشت به عادت‌های گذشته

اعضای شورای شهر کراسنویارسک که بیشتر آنها مثل آستافیف محصول کمونیسم دوران جنگ شوروی هستند تصمیم گرفتند مستمری اندکی را که از سوی شهرداری به او پرداخت می‌شد، قطع کنند. این نویسنده ۷۷ ساله، پریشان از این جار و جنجال به علت بیماری قلبی بستری شد. اکنون که دوباره به خانه بازگشته است، نه او و نه دوستانش حاضر نیستند درباره بخش‌هایی از گذشته حرف بزنند که مستقیماً قلب پدیده نوین در روسیه کمونیستی را هدف قرار می‌دهد: انکار تاریخ. ماجرای آستافیف نمونه‌ای است از جریان دورشدن تدریجی روسیه از فضای بازفکری و دانشگاهی‌ای که ده سال پیش با نخستین نسیم آزادی از دوران پس از فروپاشی شوروی آغاز شده بود. ناآرامی‌هایی که در پی شکست کودتای تندروهای حزب کمونیست شوروی در اوت ۱۹۹۱ صورت گرفت، فرهنگ اطلاعات محرمانه را که در دوران شوروی به وجود آمده بود، از میان برد. برای دو سال، پژوهشگران روسی یا خارجی خوشحال بودند که مسئولان بایگانی، سرمست از فضای آزادی، درها را به روی آنها کاملاً می‌گشایند. در پی بن بست سیاسی سال ۱۹۹۳ بین بوریس یلتسین و نیروهای سیاسی مرتجع، قدرت جدید موقعیت خویش را مستحکم کرد. فرآیند ساختن روسیه‌ای جدید، بازبینی ساختارهای امنیتی و ارائه تعریف جدیدی از اطلاعات محرمانه حکومتی را طلب می‌کرد. در نتیجه قانون جدیدی در مورد اطلاعات محرمانه دولتی تصویب شد که بر اساس آن می‌بایست، قسمت اعظم مدارک از رده

در ۱۹۹۳ قانونی به تصویب رسید که دسترسی مورخان به بایگانی‌ها را امکانپذیر می‌سازد. شاه کلیدی به گذشته.

تعداد زیادی از مسئولان بایگانی از اعضای محافظه کار قدیم‌اند. نوستالژی برای گذشته همراه با استفاده فزاینده از نمادهای ناسیونالیستی برای متحد کردن کشوری که از لحاظ اقتصادی و اجتماعی بحرانی است، آنها را به از سرگیری عادت های گذشته سوق می دهد. پتروف اذعان می کند که قانون ۱۹۹۳ بسیار دموکراتیک و قابل اجراست. سازمان دفاع از حقوق بشر با استفاده

خود کمک هزینه هایی در نظر گرفته که به افزایش میانگینی معادل صد دلار به حقوق های ماهانه می انجامد.

او می گوید «به استثنای مشکلاتی جزئی در راه دستیابی به مدارک و برخی منابع مالی، ما امروز همانند گذشته به شیوه ای رضایت بخش کار می کنیم. در واقع در کنفرانس های بین المللی، همکاران آمریکایی ما از قدرت بحث بین پژوهشگران روسی در مورد مسائل تاریخی تعجب می کنند». او تصریح می کند

«در ابتدای سال ۲۰۰۱، آکادمی علوم تقاضا کرد

که همه پژوهشگران، آکادمی را از تماس های خود با خارجیان مطلع سازند، در آن هنگام افراد زیادی از بازگشت دوباره روش های کنترل دوران شوروی سابق بیمناک شدند اما اتفاقی نیفتاد.»

به عقیده نیکیتا پتروف، اصرار بر

محرمانه ماندن اطلاعات، به خصوص حکایت

از تمایل به پنهان کردن مشکلات کنونی زیر

پردهای نوستالژیک دارد. او می گوید «تمایلی

درونی به طفره رفتن از رویارویی با گذشته

جنایی کشور احساس می شود. معلمان، پزشکان

و کارمندان دولت آنقدر دستمزدشان پایین است

که باید برای زنده ماندن بجنگند. در چنین

شرایطی مردم اغلب در گذشته خود دنبال آرامش

می گردند. ماجرای آستافیف تصویری تاریک از

این موضوع است. کسی هست که علاقه ای به

فاش شدن حقیقت ندارد. اما نکته دلگرم کننده

این است که آستافیف به زندان نیفتاد. حتی اگر

مخالفان او می خواستند، امروز دیگر نمی توانند

این کار را انجام دهند.»

حقایق مورد قبول نوجوانان

دیگران با نگاهی که نسل جدید

به گذشته دارد احساس دلگرمی می کنند. ایرینا

شرباکف استاد تاریخ در دانشگاه علوم انسانی

روسیه در مسکو، اخیراً با کمک بنیاد یاد بود حقوق بشر

مسابقه ای ملی برای دانش آموزان ۱۴ تا ۱۸ ساله برگزار کرده است.

این دانش آموزان می بایست متن ها و تصاویری را با موضوع روسیه

در قرن بیستم ارائه می دادند. ایرینا شرباکف بیش از ۳۵۰۰ پاسخ

دریافت کرد: «جوانان از مشاهدات پدربزرگ ها و مادر بزرگ هایشان،

مدارک بایگانی های دوران شوروی، دفتر خاطرات خانوادگی و عکس

استفاده کردند. هر چند این آمارگیری علمی نبود، اما پاسخ ها ارزیابی

صادقانه تر از گذشته مان را امکان پذیر می کند. این چیزی است که

به ما اندکی امید می دهد.» او می گوید «اکثر آنها با دیدی انتقادی به

گذشته نگاه کرده اند و این بسیار امیدوار کننده است.»

ایرینا شرباکف اظهار می کند، این همچون روزنه ای است که در

چشم اندازی کاملاً تیره و تاریک می درخشد: «مردم نه می خواهند تاریخ

شوروی را تحلیل کنند و نه در مورد آن بحث کنند. آنها ترجیح

می دهند شادی و رضایت خود را در نوستالژی بیابند. زندگی امروز

خیلی سخت است و خیلی ها به خصوص مسن ترها از اینکه در برابر

گذشته شان قرار گیرند و جوابگوی مسئولیت هایی باشند که در

گذشته داشته اند، به شدت نفرت دارند.»

یادگاری غم انگیزی از گولاک های (کمپ زندانیان سیاسی) شوروی سابق در سبیری.

از قدرت خود بعضی از بایگان ها را وامی دارد تا دسترسی به مدارک خاص را ممکن سازند. او می گوید مخالفت با آزادی آکادمیک قانونی نیست، بلکه چالشی اجتماعی و فردی است که شناسایی و مبارزه با آن سخت تر است.

همه تجربه ای مثل پتروف ندارند. به نظر ناتالیایگورووا معاون

انستیتوی تاریخ جهان در آکادمی علوم روسیه، سوای مشکل همیشگی

و آزار دهنده حقوق های فقیرانه، هیچ محدودیتی برای آزادی

فعالیت های دانشگاهی وجود ندارد. او می گوید: «متأسفانه این حقیقت

دارد که طی دو سال گذشته کمیسیون ملی در غیر محرمانه کردن

و نشر اسناد محرمانه فعالیتی ندارد، اما دسترسی به مدارک، به اندازه

زیادی به بایگانی هایی بستگی دارد که شما می خواهید به آنها مراجعه

کنید. هر کدام قوانین خاص خود را دارد. بسیاری از آنها دیگر محرمانه

نیستند مانند اکثر بایگانی های بلند پایه ترین مقامات حزب کمونیست.»

این کارشناس سیاست خارجی اتحاد جماهیر شوروی و

جنگ سرد عقیده دارد که مانع اصلی فعالیت های او مسائل مالی

است. البته آکادمی علوم از طریق بنیادهای علمی و علوم انسانی